

φυσικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ εἰς τὸ τρίτον ἡ φυσικολογία. Τὰ τρία ταῦτα θεριελιώδη πεδία τοῦ ἐπιστημονικοῦ, καὶ οὐ δύ τρόπον προσέχουσαν ἐκ τῆς ιστορικῆς ἔξελίζεσσας τῆς ἐπιστήμης, αἱρέονται μάλιστας, ὅποι τὴν ἔποικην τῆς ἐπιστημονικῆς γνῶσεως, ὃς τρεῖς ἀναγκαῖοι ὑπὸ τῶν δρῶν τῆς τε συγκεκριμένης καὶ τῆς ἀφηρημένης νοήσεως ἀπαιτούμενοι κλάδοι τοῦ προβλήματος τῆς γνῶσεως. Συγχρόνως τὰ θέματα τῶν ἐπιστημονικῶν τούτων κλάδων ἐμφανίζονται ὑπὸ γενικοτέρων τινὰ μορφήν. Τὰ μαθηματικά, ὃς ἐπιστήμη τῶν κατὰ τὸν γενικοὺς τῆς νοήσεως νόμους ἀνδεχομένων τύπων τῆς γνῶσεως, δὲ μὲν ὑποβοηθοῦσι τοὺς δύο ἄλλους προμηθεύοντας κλάδους τῆς γνῶσεως, δὲ δὲ συμπληροῦσι τούτους. Τὰ μαθηματικὰ ὑποβοηθοῦσι δηλαδὴ τὰς εἰρημένας ἐπιστήμας, ἐφ' ὃσον ταῦτα ἐφευγόνται τὸν τυπικοὺς δρόους πάντας γνῶσεως, ἀνακαριστῶντας οὕτως ἐνιαργέστατα τὰ γεγονότα τῆς ἐμπειρίας καὶ κατὰ τὴν τυπικήν (εἰδολογικήν) αὐτῶν δημιουργοῦσι δὲ αὐτάς, ἐφ' ὃσον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῇ ἐμπειρίᾳ διδομένων σχέσεων διαμορφωθεῖσιν **ἀφηρημένα συστήματα** ίδειν, ἀπερι συνήδουσι πρὸς τὸν νόμον τῆς νοήσεως, ἢν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρίσκονται ἐν τῇ πραγματικῇ ἐμπειρίᾳ. Οὕτως εἰς τὰ ὑπερβατικὰ τῶν μαθηματικῶν συστήματα εὑρίσκονται τὴν ἀκριβήν ειφρασιν αἵτοι πρόβλημά τι, ἀπερι ἀπικοχόλησε τὴν φιλοσοφικήν περίφην ἀπάντων τῶν αἰώνων καὶ κατὰ τοιούτους τρόπους κατεγορεύοντας αὐτήν, ἀστε, παραρρῳμένων πάντων τῶν πραγματικῶν τῆς ἐπιστημονικῆς φιλοσοφίας Θεριάτου, νὰ ἐνδιαμελάνεται ὃς τὸ κατ' ἔξοχήν φιλοσοφικὸν πρόβλημα. Εἴδην ἡ ἀνθεργατική νόησης εἶναι εἰς Θέσιν ν' ἀναπτύσσομεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θαυμῆς νόμων συστήματα πιθανῆς πραγματικότητος, ἀπερι ἐν οὐδεμιᾷ ἀπεντόσιν ἐμπειρίᾳ, κατὰ τίνις τρόπου θὰ εἶναι ποτε δυνατόν, ὃπος τοιαῦτα ὑπερβατικὰ συστήματα, εἴτε ἐνεκεν τῆς λογικῆς κατεργασίας αὐτῶν, εἴτε δυνάμει ίδιαιτέρων τινῶν ἐν αἵτοις διπλωχόντων καθηκτηριστικῶν γνωρισμάτων, χρησιμοποιοῦται, ὃπος **συμπληρῶσι** τὰ συστήματα ἐνεῖναι τῆς ἐμπειρικῆς γνῶσεως, ἀπερι διαμορφοῦ ἡ νόησης, τὸ μὲν δι' ἀφηρημένης ἀνιλάσσεταις τῶν ἀντικειμενικῶν παραστάσεων, τὸ δὲ δι' ἀκριβοῦς περιγραφῆς καὶ συνέσεως τῶν γεγονότων τῆς ἐμπειρίας;

Θ. Μετάβασις εἰς τὰ σφραγίδηματα τῆς φιλοσοφικῆς γνῶσεως.

'Ἐν τῇ ἀντιλήψει τοῦ ἐν τέλει προτειθέντος ἀγητήματος κατα-
φριάνεται ἥδη ἐναργέστατα, ὅτι ἡ ἐνδεχομένη μόρφωσις ὑπερβα-

τικῶν ίδεῶν δὲν εἶνε ἡ μόνη, ἢτις προκαλεῖ τὸ ζῆτημα τοῦτο, ἀλλ' ὅτι τούλάχιστον κατὰ μέγα ἐξ θού μέρος συμβάλλεται εἰς τὴν γένεσιν αὐτοῦ ἡ ἀνάγκη ἀφηρημένης τινὸς συμπληρώσεως, ἢτις προέρχεται μὲν ἐκ τῆς πραγματικῆς γνώσεως, δὲν πληροῦται ὅμως ὑπὸ ταύτης. Ἡ ἀνάγκη αὕτη τῆς συμπληρώσεως ἔχει πάλιν διπλῆν ἀφετηρίαν. Ὁ νόμος τοῦ ἀποχρῶντος λόγου δηλούντι, ὃς γενικὴ γνωστικὴ ἀρχή, γίνεται διαρκῶς ἀφορμὴ ἀκριβεστέρας τινὸς συγκεφαλαιώσεως τῶν ἀντικειμενικῶν καὶ τῶν ὑποκειμενικῶν γνώσεων. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ὁ νόμος τοῦ ἀποχρῶντος λόγου ἄγει ἐν τέλει ἀφ' ἐνδεικόντος τὴν μόρφωσιν τῆς ίδεας ἐνιαίου τινὸς τὸ σύνολον πασῶν τῶν ἔξωτερικῶν γνώσεων περιέχοντος συνειρμοῦ, ἀφ' ἐτέρου δὲ εἰς τὴν ἔννοιαν μᾶς σύμπασαν τὴν ὑποκειμενικὴν ἐμπειρίαν περιλαμβανούσης ἐνιαίας συνειδήσεως. Ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι αὗται οὐδέποτε δύνανται ν' ἀπεικονίζωνται δι' ἀφηρημένου ἢ συγκεκριμένου πραγματικοῦ συστήματος, διότι τόσον ἡ τὴν διάπλαισιν τῶν ἔννοιῶν προκαλοῦσα ἔξωτερική, ὃσον ἡ εἰς τὴν σύνδεσιν τῶν ὑποκειμενικῶν παραστάσεων δίδουσα ἀφορμὴν ἐσωτερικὴ ἐμπειρία, οὐδέποτε εἶνε δυνατὸν νὰ συμπληροῦνται πράγματι. Ὁθεν ἡ δεξιότης τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης, ἡ ἀφορμὰ εἰς τὴν μόρφωσιν πιθανῶν συστημάτων ἀφηρημένων ἔννοιῶν, ὑποβοηθεῖ τὴν διὰ τῆς πραγματικῆς γνώσεως μὴ παταστελλομένην ἔφεσιν πρὸς τὸ εἰδέναι, δοθέντος ὅτι ἡ ἐπιστήμη αὕτη δὲν συμπληροῖ μὲν τὴν οὐδέποτε διακοπτομένην πρόοδον τῆς πραγματικῆς γνώσεως, ὑποδεικνύει δῆμως εἰς αὐτὴν ίδεας ὡς πρὸς τὴν πατεύθυνσιν, ἢν δέον αὕτη ν' ἀκολουθήσῃ πρὸς συμπλήρωσιν ἕαυτῆς καὶ ὡς πρὸς τὸν γενικὸν χαρακτῆρα τοῦ συνόλου τῶν συνειρμῶν ἐκείνων. Εἴτα δὲ ἡ αὐτὴ αἰτία, ἢτις παροτρύνει ἡμᾶς ὅπως δλόνιληρον μὲν τὸ ἀντικειμενικὸν περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας σχετίσωμεν πρὸς τι ἀφηρημένον, δλόνιληρον δὲ τὸ ὑποκειμενικὸν περιεχόμενον ταύτης πρός τι συγκεκριμένον σύστημα ίδεων, ἔξαναγκάζει ἡμᾶς νὰ προβλημένην εἰς εὐρυτέριαν τινὰ καὶ τελικὴν συμπλήρωσιν. Λιότι, καίτοι ἡ ἀντικειμενικὴ καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ γνῶσις, ἐκείνη μὲν ὡς ἔμμεσος, αὕτη δὲ ὡς ἄμεσος, ἡ μὲν πρώτη ὡς ἀφηρημένη, ἡ δὲ δευτέρα ὡς συγκεκριμένη, εἶνε καὶ μένουσι διακεκριμέναι ἀπ' ἀλλήλων, δὲν ἀποκαλύπτουσιν δῆμως εἰς ἡμᾶς διάφορον τι περιεχόμενον, ἀλλὰ μόνον διάφορον εἶδος ἐπεξεργασίας ἐνδεικνύει τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου, ὃπερ δίδεται ἡμῖν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ ἀμέσῳ ἐποπτείᾳ. Ὁπως ἡ ἐμπειρικὴ γνῶσις δρμάται ἀπὸ τῆς προϋποθέσεως, ὅτι τὸ ἀντικείμενον τῆς παραστάσεως εἶνε

δεδομένον ἐν τῇ παραστάσει, οὗτος ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις δὲν δύναται παρὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα, δεὶ οἱ διάφοροι τρόποι τῆς ἐποπτείας, εἰς οὓς αὕτη ὑποθίλλει ἐν προσωρινῇ μονομερεῖ ἔρευνῃ τάντικείμενα τῶν παραστάσεων, οὐδέποτε εἶνε δυνατὸν νὰ ἀρωσι τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην ἐνότητα. Ἐκ τῆς περιστάσεως δύμως ταύτης προκύπτει, δεὶ ἡ συμφόνως πρὸς τὴν αἴτιαν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα συντελουμένη σύνδεσις δέον ἐπίστης νὰ ἐφαρμόζεται καὶ ἐκεὶ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ἀμφοτέρων τῶν συστημάτων τῆς γνῶσεως. Καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ ἐμπειρία ἐπιδιώκει τὴν ἐπίσεντες ἐνότητος τίνος, δι' ἣς αἴρονται αἱ μετὰ τῆς νοήσεως γινόμεναι διακρίσεις, ὑποδηλοῖσις παντείχον τὴν ἐν τοῦ ἐκτὸς κόσμου ἐξάρτησιν τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου καὶ τὰς ἐπιδράσεις, οἵς αὖτὸν τὸ ὑποκειμένον ἐξαπεῖται εἰς' αὐτοῦ. "Οὐτος δὲ αἱ ἐμπειρίαι ἀλληλεπιδράσεις αἵτινες ὑπῆρχαν, — περὶ ἡ συμβολὴ τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀφηρημένην ἀνιέγκαιην τῆς γνῶσεως, — η ἀλτία, δύπτως πιορίωθή ἡ ἴδεια τῆς ἐνότητος, εἰς ἣν ἀνίρουμι τὸ τε ὑποκειμένον καὶ τὸ σύντικεμον, τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενον, ἃς ἐξωτερικῆς μὲν διάφοραι, ἄλλα κατὰ τὴν πραγματικὴν ὑπόστασιν αὐτῶν ἃς σύμφωνα πρὸς ἄλληλα συστατεῖ μέρη.

Οὔτως ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις εὑρίσκεται καὶ τὸ πέρις τῶν ἔρευνῶν αὐτῆς ἔνιαντι τριῶν ἔγχημάτων, ἅτινας συγχρόνως ἀγουσιν αὐτὴν πέραν τῶν δρῶν τοῦ ἴδιαυτέρου αὐτῆς πεδίου. Τὰ ἔγχηματα ταῦτα εἶνε τὰ ἐπάρμενα. Πρῶτον : κατὰ ποῖον τρόπου καὶ μετὰ τίνας δρους ἢν παθαρῶς ἀφηρημένον αἴστημα, τούτεστι σύστημα ὑπερβαῖνον τὰ δρῦς τοῦ ἐμπειρικῆς καθοριζομένου συνειδήμον τῶν παραστάσεων καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐννοιῶν, δίναται νὰ ἔχῃ γνωστικήν τινα ἀλλαν ; Λεύτερον : πατὰ τίνα τρόπον καὶ μετὰ ποῖονς δρους σύστημά τι, ὥπερ περιλαμβάνει τὸ σύνολον πασῶν τῶν ἀντικειμενικῶν, καὶ αἴστημά τι, διερρέμεται κατατίθεται τὸ σύνολον πασῶν τῶν ὑποκειμενικῶν γνῶσεων, δίναται νὰ εἶναι πιθανὸν καὶ δικαιολογημένον ; Καὶ τρίτον : τις σημασία δέον ν" ἀποδιθήσῃ εἰς τὴν ἴδειαν τῆς ἐνότητος ἀμφοτέρων τῶν συστημάτων τῆς γνῶσεως, κατὰ τίνα δὲ τρόπον δίναται ἡ ἴδεια αὕτη νὰ συγδέηται πρὸς τὴν πραγματικὴν τοῦ κόσμου γνῶσιν ;

Ἔτι μελέτη τῶν τριῶν τούτων πρὸς ἄλληλα συναφῶν ἔγχημάτων δὲν υπερβαίνει αὐτὴ καθ' ἐκεῖνην τὰ δρῦς τῆς γνῶσεως. Διότι, διν ἡ εἰς ταῦτα τελικὴ ἀπείντησις εἶναι θεωρή ἡ ἀρνητική, καὶ ἀν αὕτη, ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει, ἐξαρτᾶται τούτων ἡ ἐκείνων τῶν δρῶν τὴν λύσιν τοῦ ἔγχηματος, ὅλοκληρος ἡ ἔρευνα

μεθ' ἀπάντων τῶν βοηθητικῶν αὐτῆς μέσων καὶ ἀποτελεσμάτων ὑπόκειται πάντοτε εἰς τοὺς δρους, τοὺς διέποντας πᾶσαν γνῶσιν, οἵτοι εἰς τὰς ἀρχὰς πάσης νοήσεως καὶ γνῶσεως.

Ἐὰν δηὖτε τὰ προταθέντα ζητήματα ταῦτα, ὡς ἄλλως τε καὶ πάντα τὰ ζητήματα, εἰς ἀδύναται εὐλόγως νὰ διδηγήσῃ ἥμας ἢ μελέτῃ τοῦ γνωστικοῦ προβλήματος, ὑπερβαίνωσι τὰ δρια τῆς πιθανῆς γνῶσεως, κατένται ταῦτα καταφανῶς ἔκτὸς τοῦ κύκλου τῶν ζητημάτων ἔκεινων, περὶ ὧν τὴν λύσιν ἀσχολεῖται ἢ ἐπιστημονικὴ γνῶσις. Διότι τὰ ζητήματα ταῦτα ἀφορῶσιν εἰς τὴν διάταξιν ὅλου κόσμου τοῦ περιεχομένου τῆς ἐμπειρίας, ἐν μέρει μὲν ὡς πρὸς τὴν ἀμέσον ὑποκειμενικήν, ἐν μέρει δὲ ὡς πρὸς τὴν ἐμμέσον ἀντικειμενικὴν τοῦ περιεχομένου τούτου σημασίαν, προσπαθούσης ἑιάστοτε τῆς διατάξεως ταύτης νὰ ἐπιτύχῃ ἐλεύθερόν τινα ἀντιφάσεων συνειρμὸν τῶν γεγονότων. Ἐὰν δὲ ὁ σκοπὸς οὗτος δι' ἀκριβοῦς ἀναλύσεως τῆς ἀμέσου ἐμπειρίας δύναται καὶ ἐκπλιγωθῆ, καθὼς συμβαίνει εἰς τὴν ἐποπτικὴν ἢ τὴν οὕτω δὴ καλουμένην ψυχολογικὴν γνῶσιν, ἢ ἐὰν παρίσταται ἢ ἀνάγκη βοηθητικῶν ἔννοιῶν, ἔχουσῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον ὑποθετικὸν χαρακτῆρα, ὅπως τούτο γίνεται εἰς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὸ ζῆτημα, ὅπερ ἀφορᾷ εἰς τὴν δικαιολογημένην ἢ ἀδικαιολόγητον ὑπόστασιν τοιούτων συστημάτων, ἀτινα δὲν ἐρμηνεύουσι μόνον τὰ γεγονότα τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως ἐκ τοῦ ἐμπειρικῶς δεδομένου αὐτῶν συνειρμοῦ, ἀλλὰ καὶ συμπληρώσουσιν αὐτὰ χάριν τῆς ἐνότητος, ἢν ἀπαιτεῖται νόησις ἥμῶν, κατέται ὑπὲρ τὰ δρια τῶν λειτουργιῶν τῆς ἐπιστημονικῆς διανοήσεως, ὡν ἢ ἀποστολὴ συνίσταται ἀποικειστικῶς ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῆς ἐμπειρίας διὰ τῆς διατάξεως αὐτῆς ὑπὸ κοινὰς ἔννοιας. Ἡ αὐτὴ δημοσία ἀρχή, ἡς ποιεῖται χρῆσιν ἢ ἐπιστημονικὴ γνῶσις κατὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου, ὁ θεμελιώδης νόμος τῆς συνδέσεως τῶν ἀντικειμένων τῆς γνῶσεως, συμφώνως πρὸς τὴν σχέσιν αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, διδηγεῖ ἀναγκαῖως εἰς τὰς ὑπερβατικὰς ἔκεινας διαμορφώσεις τῶν ἔννοιῶν. Οὕτως εἰς πάσας τὰς βαθμίδας τῆς γνῶσεως δέον, ὅπως τὰ βοηθητικὰ μέσα, ἀπερ ἐκ τῶν ἴδιων ἕαυτῆς νόμων παραλαμβάνειται νόησις, εἶνε πάντοτε τὰ αὐτά. Ἔνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου ὁ καθορισμὸς τῶν γνωστικῶν πεδίων δύναται νὰ τελῆται μόνον συμφώνως πρὸς τοὺς σκοπούς τῆς νοήσεως, οἵτινες εἶνε διάφοροι εἰς τὰς διαφόρους βαθμίδας τῆς γνῶσεως. Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην σκοπὸς τῆς ἐπιστημονικῆς γνῶσεως εἶνε ἡ ποτανόησις τοῦ συνειρμοῦ τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, τῆς δὲ φιλοσοφίας ἢ εὔρεσις τοῦ ἀποχρῶντος λόγου

τοῦ συνειρμοῦ τούτου. Ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις ἔπειτα, κατὰ ταῦτα, τοῦ δεδομένου, ὁ δὲ εποκτὸς αὐτῆς ἐκπληροῦται, ἵμα δὲ δυνηθῇ γὰρ συνδέσῃ πρὸς ἄλληλα πάντα τὰ γνωστὰ γεγονότα, κατὰ τρόπον καταληπτόν. Ἡ φιλοσοφικὴ γνῶσις ὑπερβαίνει τὸ σχολικὸν δεδομένου. Αὗτη πειρᾶται γὰρ συγκεφαλαιώσῃ αὐτό, ὅρμοις διπληρωματικῶν προστίθενται εἰς τὰ γεγονότα τῆς ἐμπειρίας καὶ εἰς τὰς ἐννοίας, αἵτινες διαμορφοῦνται ἐξ αὐτῶν. Ἰνα δικτεῖται γνῶσην τῇ ἐκφράσει τὴν μεταξὺ τῶν συμπληρωματικῶν τούτων σημείων καὶ τῶν ἀφηρημένων διεπλάσεων τῆς ἐπιστημονικῆς γνῶσεως ὑφίσταμένην διαφοράν, οὐκ ωλεμοῦντες ἐν τῷ Θεμέτῳ τούτῳ τὸ παράδειγμα τοῦ Καντίου. Κατὰ ταῦτα η ἔρευνα τῆς φιλοσοφικῆς γνῶσεως οὐκ ἐπιληφθῇ πατέρας ἀρχῶν καρδίας τοῦ πρωτοτοκοῦ ἐλέγχου τῶν διηθεστῶν τούτων ἰδεῖν, ἵνα οὕτοις δινηθῇ παποδεῖξῃ τὴν λογικὴν προβλεψιν τῶν θεμελιωδῶν αὐτῶν μορφῶν.

Ι. Επελεύσιοφεικὴ γνῶσης.

1. Περὶ τῶν παρὰ τῷ Καντίῳ ὑπερβατικῶν προβλημάτων.

Τὸ πρόβλημα τῆς παλαιοτέρας μεταφυσικῆς ἐπινήγεται περίους δὲ Κάντιος εἰς τὰ τρία Σητήματα, τέλεροινται εἰς τὸ ούνολον τῆς φύσεως, εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐνότητα τοῦ νοοῦντος ὑποκειμένου καὶ εἰς τὸν τελευταῖον δρόν τῆς νοήσεως καὶ τῆς ἀπάρκευσης. "Οὐαν δικιος καὶ οὐκ εἶναι σημαντική η ὑπηρεσία, ήντι απειλούν δὲ Κάντιος εἰς τὴν γνῶσιν, διὸ τῆς ἀποδεξίας διτι η λύσις τῶν Σητημάτων τούτων δὲν πρέπει γὰρ συγχέεται πρὸς τὴν λύσιν τῶν θεμελίων τῆς ἐμπειρικῆς γνῶσεως, ἀλλ' οὔτε η Θέση, ήντις οὐδεικανάκι εἰς τὰ ὑπερβατικὰ προβλήματα, οὔτε η λύση, ήντις οὐτος δίδει εἰς αὐτά, δύναται γὰρ ληφθῆναι τελείως οὐκέπιν.

Ἡ πρὸς αὐτὸν φιλοσοφία δὲν εἶχε προβλῆματα διάκρισιν τῶν ὑπερβατικῶν ἰδεῶν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐμπειρικῆς γνῶσεως, παραβλέψασι οὕτω τὸν κριτικὸν ἐλέγχον τῶν ουνθηρῶν ἐκείνων, εἰς δέδου γὰρ ὑπερέκαπτοι πάσαι αἱ τοπικτικοὶ συμπληρωματικαὶ ἀπότελεσμα. "Ἔνεκεν τοῦ λόγου τούτου προσπειθόμεν δὲ Κάντιος γὰρ διαχωρίζει ἀπολύτως τὰς φιλοσοφίας ίδεις ἀπὸ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐννοιῶν. Τούτο δὲ ἐπράξεν δὲν λόγῳ φιλόσοφος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐννοίας ἐκάπιντος τοῦ "Οὐτος, ήτις αὔτεται ἐκ τῆς ἐπιστημονικῆς γνῶσεως, ἵνα αὖθις ἐμφανισθῇ ἵνα

τὴν μορφὴν τῶν τριῶν ἔκείνων φιλοσοφικῶν ίδεων. Ἐπειδὴ ἡ νόησις συνδέεται ἀποκλειστικῶς πρὸς τὸν «*κόσμον τῶν φαινομένων*», τουτέστι πρὸς τὰ ἐντὸς τῶν ἡμετέρων συγκεκριμένων καὶ ἀφηρημένων γνωστικῶν μορφῶν ἐνυπάρχοντα ἀντικείμενα, ἃγει ἥδη ἡμᾶς ἡ θεωρητικὴ γνῶσις εἰς τὴν ίδεαν ἐνὸς ἀπὸ τῶν μορφῶν τούτων ἀνεξαρτήτου πραγματικοῦ ἀντικειμένου, ὅπερ ὅμως, ἔνεκα τῶν ἐκ τῆς ίδεας ταύτης προκυπτόντων δρῶν, παρίσταται, ἀπὸ πρώτης ἀφετηθοίας, ὡς κείμενον ὑπὲρ τὰ δρια πάσης γνώσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ἀφ' ἔτερου ἡ φιλοσοφικὴ γνῶσις τείνει νὰ ὑπερβῇ τοὺς δεδομένους δρους διὰ νὰ μορφώσῃ τὴν σταθερὰν ίδεαν τελευταῖον τινὸς δρου ἢ μάλιστα τὴν ίδεαν ἀπολύτου τινὸς ὑπάρξεως, ἐμφανίζεται αὖθις εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν τὸ ἀπόδιτον ὑπερβατικὸν ἔκεινο ἀντικείμενον. Ἡ νόησις ὑφείλει ὅμως πάλιν γὰρ παραγάγῃ τὴν ίδεαν ταύτην, ἵνα κατανοήσῃ, ἔξελέγχουσα ταύτην ἀκριβέστερον, ὅτι τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς δὲν δύναται νὰ γίνῃ προσιτὸν διὰ τῆς ἡμετέρας θεωρητικῆς πρὸς τὸν φαινομενικὸν κόσμον συνδεομένης γνώσεως. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πρακτικὴ ἡμῶν δρᾶσις καθορίζεται ὑπὸ ἡθικῶν καθηκόντων, ἀπερ ἀπολύτως ἐπιβάλλονται, δέυν δπως εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τοῦ ἡθικοῦ νόμου διθῆ ποιά τις διέξοδος, ἢτις εἰς τὰς φιλοσοφικὰς ίδεας ἔκείνις, αἵτινες, αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, συνδέονται πρὸς ὑπερβατικὰ ἀντικείμενα, θ' ἀποδώσῃ πάλιν ἐπὶ πρακτικοῦ ἐδάφους τὴν σημασίαν ἔκείνην, ἢν αὗται ἔχασαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς θεωρίας. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον πᾶσαι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, αἱ διέπουσαι τὸν εἰς ἡμᾶς δεδομένον φαινομενικὸν κόσμον, δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμόζωνται ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν ίδεων.

Πλὴν εἴδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις οὐδέποτε δύναται νὰ ἀγετᾷ εἰς τὴν ἔννοιαν ἐνὸς ἀπὸ τῆς ἡμετέρας γνώσεως ἀνεξαρτήτου ἀντικειμένου, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ νὰ εἴνει *ἀντικείμενον* ἐνυπάρχει εἰς πᾶσαν παράστασιν ἡμῶν. Διὰ τοῦτο ἡ πραγματικότης τοῦ ἀντικειμένου ἀπομένει μία εἰς τὴν παράστασιν, ὡς τοιαύτην, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐκ τῆς παραστάσεως ἔξελισσομένην ἀντικειμενικὴν τοῦ ὄντος ἔννοιαν ἀνίκουσα ἀναπαλλοτρίωτος ίδιότης, ἢτις δὲν πρέπει νὰ παραλαμβάνεται ἐκ τῶν λοιπῶν τῆς ἔννοίας ταύτης στοιχείων διὰ νὰ λάβῃ καὶ πάλιν αὐτοτελῆ ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν. Ἐν τῇ ἐνεργείᾳ ταύτη ἐπαναλαμβάνεται μᾶλλον ὑπὸ νέαν μιρροφίλην ἡ πλάνη ἔκείνη, ἵστις ἔνεκεν ἐψεῖεν δοκιμαστέλης τὴν ίδεαλογίαν τοῦ Πλάτωνος, διισχυριζόμενος, ὅτι δοκιμαστός

οὗτος υπελάμβανε τοὺς εἰς ἐν καὶ τὸ αὐτὸν ἀντικείμενον ἀνίκουτας προσδιορισμοὺς ὡς ἀντικείμενη, διαφέρονται ἄλλιζλων. Ηρόδιος ἡ πλάνη αὕτη ἀπορρέει ἐκ τοῦ ὅτι ἔνεκεν τῆς ἐξελέξεως τῆς ἐπιστηλιονικῆς γνῶσεως περιερχόμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀναλύωμεν τὸ ἔνταῦθον ἀντικείμενον τῆς περιστατικῆς, μετερρχικῶς εἶναι ἀντικείμενον, εἰς ἀντικείμενον καὶ ὑποκειμενικήν παράστασιν, διὰ τῆς μικρὸν καὶ κατ' ὅλον ἐπερχομένης διεκρίσεως τῶν ὑποκειμενικῶν ἰδιοτήτων. Ἐκεῖδη δρασ, ἐν σχέσει πρὸς τὸ μετὰ τὴν λογικὴν ἀνάλυσιν ταῦτην μετολεκτόμενον ἀντικείμενον, τιμοῦμεν τὸν ὄρον τοῦ νὰ γίνεται τοῦτο παραποτατόν, γεννᾶται ἡ αὐτὴ ἐκείνην ἀντικρίστοις προβλέψεως ἐνδε ἀπὸ τῆς παραστάσεως ἀνεξαρτήτου ἀντικειμένου, μετερρχεται γὰρ γίνεται εἰς ἥμας παραποτατόν. Ἐκεῖδη δρασ, ὃς ἔννοεται οἴκοθεν, τοῖτο δὲν εἶναι δινατὸν νὰ ομιζῇ, αναγένουται τὸ συμπέρασμα, οτι τρέπεται γὰρ προβλέπεται τὴν ἐντερέν «πραγματικοῦ τυπος δύντος», μετερρχεται δὲ τὸ πρέμματι ἀφορῶσι γνῶσις ἥματον συνδέεται πρὸς τὰς παραποτατάς, θὰ μείνῃ εἰς ἥμας ἀγνοούστον ἔσται¹. Η αἵτινες τοῦ ἐπιρικρίνης ἔνεκεν γενομένου συλλογισμοῦ συνίσταται ἐν τούτῳ, ὅτι ἡ ἀναντιφρίτως δρθή πρυχολογικὴ ἀρχή, καὶ² ἡν «πᾶσα ἀντικειμενικὴ γνῶσις γεννᾶται ἐκ τῶν ἡμετέρων παραστάσεων», ανγέρεται πρὸς τὴν ἀναμφιστητικὸς πεπλανημένην λογικὴν ἀρχήν, ὅτι «πᾶσα ἀντικειμενικὴ γνῶσις σύγκειται ἐκ τῶν ἡμετέρων παραστάσεων». Τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἀντικειμενικὴ ἥματον γνῶσις συνίσταται ἀποκλειστικῶς, ἀπὸ λογικῆς ἀντίφρως, ἐξ ἔννοιῶν, τὰς ὁποὶ τὴν μέροφοτιν ἀγόρικαις μποὺ πάνταν τῶν ἐλατηρίων ἔχειν, μετερρχούστουσιν ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν ἐν τῇ εἰσιθησιαῇ ἀντιλήφτερης ἐμφιλοχωρουμένην ἀντικρίστων. Ήπειρ' οὖτον δὲ Ἀλεύχος οὗτος διενεργεῖται ἀνευ πλείνης τινάς, ὥδης ἀπολύτως διαίρεται λόγοις νὰ ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῆς πραγματικῆς μετοποτικῶς τῶν ἀντικειμένων, μετερρχεται πρὸς τὰς σχετικὰς ἔννοιας· καὶ Ἐκεῖδη τὸ

1. Οἱ φιλόσοφοι, οἵτινες τὴν παράστασιν τοῦ ὑποκειμένου, ἡ τὴν τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου συνδιάταξιν πεπονίσσουν ὡς ἀρχήν δεδομένην, διορῶσι τὸ ἀβέβαιον τῆς τῶν «ἄντων δύντων» ἔννοιας ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ εἰς τάντικείμενα ταῦτα ἀναγκαῖον ὑποκειμενον νοεῖται ὡς μὴ ὑπάρχον. Η ἔνστασις δημος αὕτη δὲν εἶναι δρθή διὸ τὸν λόγον ὅτι ἡ παράστασις τοῦ ὑποκειμένου οἵτε προτιγεῖται πρόγραμμα τῆς παραστάσεως τῶν ἀντικειμένων, οἵτε συνδέεται ἀναγκαῖως πρὸς ταῦτην. Άλιτροι φυσικαὶ ἐπιστῆμαι ἀφαιροῦσιν, ἔνεκεν τούτου, ἐκ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὑποκειμένου, χωρὶς δι' αὐτὸν νὰ εἴη τάντικείμενα τούτων «ἄντων δύντων».

χαρακτηριστικὸν τῆς πραγματικότητος γνώρισμα ἀνήκει Ἰδεῶς ἐντελῶς εἰς πάντα τὰντικείμενα τῶν προμηθεισῶν ἐννοιῶν, εἶναι ἀδικαιολόγητος αὐθαιρεσία ν' ἀφαιρέσῃ τις ἐκ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἐννοίας τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο γνώρισμα, διὰ νὰ μεταβάλῃ αὐτὸς εἰς αὐτοτελὲς ἀντικείμενον, περὶ οὗ δύναται μόνον νὰ λεχθῇ ὅτι ὑπάρχει, δοθέντος ὅτι πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἴδιότητες, ἐκτὸς τοῦ χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος τῆς ἀντικειμενικῆς ὑποστάσεως, ἀφηρέθησαν ἐξ αὐτοῦ ἐκ τῶν προτέρων. Μετὰ τοῦ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον οὐσιοποιηθέντος χαρακτηριστικοῦ γνωρίσματος τῆς ὑπάρχεως ἐδόθη ἐπίσης ἀφ' ἕαυτῆς ἡ παράδοξος ἐκείνη τῷ «ὄντως ὄντων» ἴδιότης, καθ' ἥν, μολονότι ταῦτα θεωροῦνται ἀναγκαῖως ὡς προΐόντα τῆς νοήσεως, δὲν δύνανται ὅμως κἀ διέπωνται ὑπὸ τῶν γενικῶν τῆς νοήσεως νόμων καὶ τῶν ἐκ τούτων ἐκπορευομένων ἐννοιῶν. Καὶ δύναται μὲν ἡ νόησις ἡμῶν νὰ παροτρύνεται εἰς περαιτέρῳ τινὰ ἴδεατὴν διαιριόρφωσιν συνειρμοῦ ἰδεῶν, ὑπερβαίνοντος τὰ δρια τῆς δεδομένης ἐμπειρίας, κατ' οὐδένα ὅμως τρόπον εἰνε δυνατὸν νὰ συμβῇ, ὅστε νὰ μὴ ἐφαρμόζωνται ἐπὶ τῆς ἐξελέξεως τούτης τῶν ἰδεῶν οἱ γενικοὶ λογικοὶ νόμοι. Διότι μόνον οἱ νόμοι οὗτοι δύνανται νὰ προάγωσιν ἡμῖνες εἰς τοιαύτας συμπληρώσεις. «Οπου παύουσιν ἐνεργοῦντες οἱ νόμοι οὗτοι, ἐκεῖ ἐξαφανίζεται πᾶν νοητὸν ἀντικείμενον, καὶ αὐτὴ δὲ αὕτη ἡ ἰδέα τῆς ὑπάρχεως τοιούτου τινὸς ἀντικειμένου εἰς οὓδεν καταλήγει ἀποτέλεσμα.

Ἐν τέλει περιῆλθεν δὲ Κάντιος σχεδὸν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνδέσῃ τὰς τρεῖς γενικὰς φιλοσοφικὰς ἰδέας, αἵτινες διφείλουσι τὴν καταγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνότητος, πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ὁρθολογικῆς μεταφυσικῆς, τῆς ψυχολογίας, τῆς κοσμολογίας καὶ τῆς θεολογίας. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν μεταφυσικῶν τούτων οὐλάδων δὲν ἔχουσι μόνον κῦρος τὰ ὑπερβατικὰ ἀξιώματα, ἀλλὰ καὶ ἵσην τούλαχιστον μοῖραν σημεῖα τιναὶ ἀνήκοντα εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐμπειρίας, τὰ ἐπερογενῆ ἐλατήρια ταῦτα δὲν ἥδύναντο ἡ νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τὴν ἐξέλιξιν τῶν φιλοσοφικῶν ἰδεῶν. Ἐξ αὖτίας τούτου δὲ Κάντιος οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἐξεικονίσει τῶν ὑπερβατικῶν κοσμιολογιῶν καὶ ψυχολογικῶν προβλημάτων διαμορφοῖ ἐννοίας, αἵτινες ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς ἐμπειρίας, ἀλλὰ καὶ δὲ ἐλεγχός αὐτοῦ δὲ ἀφορῶν εἰς τὸ ὑπερβατικὸν ἰδεῶδες, ἐπειδὴ ἦτο ἡ ἀκριβής ἐπιφράσις τῆς καταστάσεως τῆς ὁρθολογικῆς θεολογίας τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ἐπισκοτίζει τὴν πραγματικὴν ὑπόστασιν τῶν ὡς βάσεων χρησιμοποιούμενων φιλοσοφικῶν ἰδεῶν. Οὕτως ἡ ὑπαγωγὴ πάσης ἐσωτερι-

καὶς ἐμπειρίας εἰς ἀπλῆν τινα οὐσίαν, ἵτις οὐδέποτε δύναται νὰ γείνῃ ἀντικείμενον τῶν παραστάσεων, θατερβαῖναι μὲν τὰ ὅραι τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως, στηρίζεται δῆμος η οχέσις τῆς ἐπωτερικῆς ἐμπειρίας ἐπὶ ἑνιαίας τινὸς προσωπικότητος, καθόλις ἐκτινθεῖ η διάκρισις τῆς ψυχικῆς ἐνεργείας, ὡς τινος ἀμέσως δεδομένου ἀπὸ τῶν ἐμμέσως δεδομένων ἀντικειμένων τῆς ἐξωτερικῆς αἰσθήσεως, ἐπὶ χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων, ἀπερὶ ὄντως καταφαίνονται ἐν τῇ ἀναλύσει τῆς ἐμπειρίας, καὶ ἄτινες οὐδαμῆς ἀνήκουσιν εἰς τὴν αραράχαν θατερβατικῶν θεωριῶν. Ἐάλι καὶ η ἴδεια τελικῆς τινος ἀπολύτου ἐνότητος δὲν εἴρεται ἐν τῇ δυτολογικῇ ἀποδεξεις τῆς θεάσεως τοῦ Θεοῦ ἐπιτυχῆ τινες ἔμφασιν, διότι η ἀπόδεξις αὕτη δὲν ἀποκαλύπτεται τὴν πραγματικήν προέλευσιν τῆς εἰρημένης θέασης, ἀλλ' ὑποθέτει αὕτην ὡς ἀμέσως δεδομένην καὶ περιβάται συνεκτῶς νὰ εἴη λογικήν τινα διεπίποταν, καθιστῶσαν εἰς τὴν νόησιν κατεύδηλον τὴν ἴδειαν ταύτην. Ἐννοεῖται οὕκωθεν, ὅτι η ἀπόπειρα αὕτη ἀποτυγχάνεται ἐκ τῶν προτέρων, διότι μεταφέρει τὴν θέασην θατερβαῖνην ἐπὶ τινος εἰς ταύτην ἀρχικῶς ἔνοντος πεδίου, οὗτος δέστι η ἀπιστημονική γνῶσης τῶν κύκλων δύναται ν' ἀποδεξῆται, ὅτι τὰ οχετικὰ ἐπιχειρήματα εἶναι τελεῖος ἐσπιλμένα, ὡς μεταβιάλλονται τὰ αἰδούμεττας ἐπινοηθέντα γαρ-κτηριστικὰ γνωρίσματα εἰς ἴδιοτητας πραγματικοῦ ἀντικειμένου. Ἐν τούτοις η δυτολογική ἀπόδεξις ενδιστεῖται ἐπὶ τῆς εἴδεσσας δόσης, ἥφερεν δέστι οὕτη στηρίζεται ἐπὶ τῶν ἀξιώσιων τῆς γοյσεως, παραπομένη πάντων τῶν πρᾶς θατερβατικῶν τῶν ἀξιώσιων τούτων ἀπεπομένων ἐμπειρικῶν βοηθητικῶν μέσων. Τούτο δὲ ἀρχι-βάσις συμβαῖνει ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν δύο ἀλλον τὰς τὴν ἔπιπλειν τοῦ Θεοῦ ἀφορῶσαν ἀποδεξειών, ἵστι τῆς πολιτολογικῆς καὶ τῆς φυσιοθεολογικῆς, αἵτινες, θέμεν τοῦ λόγου τούτου, οὐδέποτε τίθενται εἰς τὴν μοῖραν μὲν τὴν ἐν τοῖς ἀντείροις ἀναφροδι-την τεράτην ἀπόδεξιν.

Οὔτε η ἐν τῇ φύσει αἰτιότης, οὔτε τὸ ούστιμα τῶν οὐκτῶν τῆς φύσεως περιλαμβάνεταιντον ἐν εἰκνεοῖς παράγοντά τινι, θηγανήσται ήμας ἀναγνωστος εἰς τὴν ἀπόθεσην πρώτης τινὸς αἰτίας ἐν τῷ Σύμπαντι καὶ τελικοῦ τινος ἐν τῇ δημιουργίᾳ παντοῦ. Αἱ ιδέαι αὗται γεννῶνται τότε μόνον, διεν τοις ἀνικαρπήτως αἵτινα μορφωθῆται ἐννοια τελευτικας τινὸς ἐνότητος τοῦ πραγματικοῦ καὶ τοῦ θεατοῦ κόσμου. Ὁθεν τὰ ἐπιχειρήματα τῆς δρθιολογικῆς θεολογίας εἶναι ἀνεπιτυχεῖς ἀπόπειραι μᾶς ἐκ τῶν θετέρων ἀνατρο-πεῖς τοῦ πραγματικοῦ τούτου συνειρροῦ ἀπόπειραι, αἵτινες ἐρ-ποιοῦσιν ἀντίποτων ἐπὶ τῶν ἀπλοῦντων πανηγύρεσσιν τούτοις,

ὅτι τὰ πνεύματα ταῦτα ἔχουσι πάντοτε τὴν ὁδοπὴν νὰ θεωρῶσιν ὡς βέβαιον πᾶν τὸ ὑποπῖπτον εἰς τὸ κράτος τῆς αἰσθησιακῆς ἀντιλήψεως. Τὸ κῦρος δέ, όπερ τὰ πνεύματα ταῦτα προσδίδουσιν εἰς τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων παρεχομένην ἐμπειρίαν, νομίζουσιν δέ τι δύνανται νὰ ἔκτείνωσι καὶ ἐπὶ τῶν πέραν τῶν δρίων ταύτης κειμένων ἵδεων, ἀμα ὡς δυνηθῶσι νὰ συνδέσωσι πρὸς ἄλληλα ἀμφότερα τὰ πεδία ταῦτα. Πράγματι δύμως οὐδὲν ἄλλο προκύπτει ἐντεῦθεν εἰμὴ ποιά τις συνανάμιξις τοῦ φυσικοῦ μετὰ τοῦ ὑπερφυσικοῦ κόσμου, ἥτις διαφέρει τοῦ πρωτογενεστέρου θεῖσμοῦ καὶ πολυθεϊσμοῦ μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν νεφελώδη ἀστριστίαν! . . .

Τούτων οὖτως ἔχόντων, ὅφελοιμεν νὰ παρατηρήσωμεν, δέ τι πρὸς ἀμερόληπτον ἐκτίμησιν τῆς οημασίας τῶν φιλοσοφικῶν ἵδεων ἀπαιτεῖται ν' ἀπομακρύνωμεν πάσας τὰς σκέψεις ἐκείνας, αἵτινες συνδέουσι τὰς ἴδειας ταύτας μετὰ ἔντις προελεύσεως ἐννοιῶν. Εἰς τὸ αὐτὸν σφάλμα τῆς ὑντολογικῆς ἀποδεῖξεως, σχετιζούσης, εἰκῇ καὶ τὸς ἔτυχε, προΐόν τι τῆς λογικῆς σκέψεως πρὸς τὸ ἐξ ἄλλοιων πηγῶν ἀπορρέον ἀντικείμενον τῆς θρησκευτικῆς εἰς τὸν Θεὸν πίστεως, περιέπεσεν ἐπιστῆς καὶ ὁ Κάντιος, διότι οὗτος τὰς τρεῖς φιλοσοφικὰς ἴδειας, τὰς ἀφορῶσας εἰς τὴν ἐνότητα τῆς ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἔξωτερικῆς ἐμπειρίας, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ συνειδούσης αὐτῆς, συνέδεσε πρὸς τὰ τρία ἀξιώματα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως καὶ τῆς ὑπάρχεως τοῦ Θεοῦ. Αὗτὰ ταῦτα τὰξιώματα ἐγεννήθησαν ἐν τῷ προεπιστημονικῷ σπνεύματι ἀνεξαρτήτως τῶν πρὸς τὴν ἐνότητα τάσεων τῆς νοήσεως ἥμων· εἰς τὰ τελευταῖα δ' ἐξ αὐτῶν οὐδεμία εἰς τὴν θρησκευτικὴν πίστιν ἀφορῶσα παράστασις ἢ ἡθικὴ ἀπαίτησις ἔλαβε καθ' ἑαυτὴν ἐνεργὸν μέρος. Ἡ εἰς τὸν Θεόν πίστις καὶ ἡ πεποίθησις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς εἶνε θρησκευτικὴ ἀξιώσεις ὅλως διαφόρου σημασίας, αἵτινες δύνανται νὰ συνδέωνται πρὸς ἄλληλας, σὺν τῇ προόδῳ τῆς πάντα τὰ ὅρια τῆς δεδομένης ἐμπειρίας ὑπερπηδώσῃς φιλοσοφικῆς σκέψεως, μόνον ἔξωθεν καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἡ προϋπόθεσις τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως εἶνε προϊὸν τῆς ἡθικῆς συνειδήσεως, ὅπερ, μακρὰν τοῦ ν' ἀπορρέῃ ἐκ κοινῆς τινος πηγῆς θρησκευτικῶν παραστάσεων, συγκρούεται τούναντίον πρὸς τὴν εἰς ἕψιστην τινά, τὰ πάντα διέπουσαν κοσμικὴν ἀρχήν, συνδεομένην πίστιν. Εἶνε δὲ γνωστόν, δέ τι ἡ ἀρσις τῆς ἀντιφάσεως ταύτης ἀποτελεῖ ἐν τῶν θεμελιωδεστέρων θεμάτων τῆς ἡθικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς φιλοσοφίας. Μολονότι δὲ ἡ ἡθικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τῶν θρησκευμάτων,

καὶ εἰς τοῦτο ὅπος καὶ εἰς τὰ ἄλλα σημεῖα, λαμβάνονται ἀφορμὴν
νὰ ἔχωσι πρὸς ὅφθαλμῶν τὰ συμπεριέστερα, ἥπερ ἀπὸ καθαρᾶς λο-
γικῆς ἀφετηρίας συνίγαγεν ἡ θεωρία τῆς γνώσεως, τότε μόνον
ὅμιλος θὰ δυνηθῶσιν αὕται νὰ ποιῶνται ἀφοριλεπτέρων χρῆσιν
τῶν εἰδημένων συμπεριεσμάτων, οἵτινες ἀποτικλύνονται ἀρ' ἐκε-
τῶν ἐκ τῶν προτέρων πάντας ἐκείνας τὰς ἀποφαλμένας προϋπο-
θέσεις, αἵτινες στηρίζονται εἴτε ἐπὶ τῆς ἴδιας, εἴτε αἱ φιλοσοφικαὶ
ἔννοιαι ἐκεῖναι, ὡς διασχιζόσθη ὁ Κάντιος, ἔχουσιν εἰς τὰς ἥθε-
κὰς καὶ θρησκευτικὰς αξιώσεις τὴν ειντὸν παταγωγήν, εἴτε ἐπὶ
τῆς γνώμης ὅτι, — ὡς ἐδίδαξεν ἡ παλαιοτέρα μεταφυσική, — αἱ
ἥθικαι καὶ θρησκευτικὰς αξιώσεις αὕται προέρχονται ἐκ τῶν
φιλοσοφικῶν ἴδεων.

2. Γενικαὶ λογικαὶ βάσεις τῶν ὑπερβατικῶν ἰδεῶν.

Μεταξὺ τῶν γενικῶν νόμων τῆς νοήσεως εἰς μόνον ὑπερβατικού
δινάμενος νὰ ἔπεινται πάριν τῶν ὅρων δεδομένου τινὸς περιε-
χομένου τῆς ἐμπειρίας. Ὁ νόμος οὗτος εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς αν-
δέσεως τῶν ἡμετέρων ἔννοιῶν, συμφένοντος πρὸς τὴν *αλτίαν* καὶ
τὸ ἀποτέλεσμα. Η διμοιδοῦσα καὶ ἡ διαφοροῦσα δύναμις πάντοτε
νὰ ἔλεγχονται διὰ τῆς συγκρίσεως δεδομένων περιεστίσεων.
Τοῦναντίον δὲ πρός τι ἀποτέλεσμας συνδεομένη αὐταὶ καὶ τὸ πρᾶς
τιναὶ αὐτίαν συνδεόμενον ἀποτέλεσμας δὲν δύναται νὰ δοθῇ
κατὰ νοητὸν τρόπον ἢν τοῖς πρινεριστοῦ, ἀλλὰ προτίθενται συ-
πληρωματικῶς εἰς δεδομένον τὸ γεγονός. Μάλισται δὲ ἡ ἔνδειχο-
μένη αὕτη πρόσοδος τῆς ἡμετέρους διαγνώσεως, ἥτις ἔπεινται
πιπέρ τὰ ὅραι τῆς πριγματικῆς ἐμπειρίας, ἀποβαίνει ἀναγνώσια,
ἄμα δὲ θεωρήσωμεν τὸν νόμον τῆς αὐτῆς καὶ τοῦ ἀποτελέσμα-
τος, καθάς ὅλως ἀπαιτεῖ τοῦτο ὁ γαροκαλὸς αὐτοῖς, δις γενικῆς
ἰσχύοντα νόμου τῆς νοήσεως, ὡς ἐφιρριοδότερον ἀρ' ἕπειτον
ἴδιαίτερον περιεχόμενον ἔννοιαν. Πρετίδη τὸ περιεχόμενον τῆς
ἡμετέρας ἐμπειρίας εἶναι πάντοτε περιποριαμένον, δὲ πρόσοδος τῶν
αὐτίων πρὸς τὰ ποτελέστερα καὶ ἡ ἐπινεγματικὴ τῶν ἀποτελεσμά-
των εἰς τὰς αὐτίας περιορίζεται διπλαῖς μὲν πριστίνα τινὶ ὅραι,
ἐκρ' ὅσον αὕτη συνδέει ἐμπειρικὴς γνώσεις. Πρετίδη ὅριος δὲ εἰς
τὴν γενικὴν ἰσχὺν ἀφορῶσι πέπιστες ἀπαιτεῖ τὴν ἐφιρριοδότην τοῦ
νόμου τοῦ ἀποχρῶντος λόγου ἐπὶ πειστὸν τῶν ἐνδεχομένων ἐμπει-
ρικῶν γνώσεων, ὅχι δὲ μόνον ἐπὶ τῶν ἥδη ἀποκτηθεισῶν, ἡ
πρόσοδος αὕτη ἀποβαίνει περιποριαστος, διότι γεννᾶται ἢν τῇ
ἡμετέρᾳ διανοήσει ἡ ἀνάγκη τοῦ ν' ἀνιψητῶμεν, δις πρὸς τοὺς